

ΘΕΜΑΤΑ ΚΑΙ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΩΝ ΕΞΕΤΑΣΕΩΝ 2008
ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΟ ΜΑΘΗΜΑ:
ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΘΕΩΡΗΤΙΚΗΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ

Διδαγμένο κείμενο Αριστοτέλους,

Ηθικά Νικομάχεια Β6, 4-10

Ἐν παντί δὴ συνεχεῖ καὶ διαιρετῶ ἔστι λαβεῖν τό μέν πλεῖον τό δ' ἔλαττον τό δ' ἴσον, καί ταῦτα ἢ κατ' αὐτό τό πρᾶγμα ἢ πρὸς ἡμᾶς... Λέγω δέ τοῦ μέν πρᾶγματος μέσον τό ἴσον ἀπέχον ἀφ' ἑκατέρου τῶν ἄκρων, ὅπερ ἐστὶν ἓν καί τό αὐτό πᾶσιν, πρὸς ἡμᾶς δέ ὁ μήτε πλεονάζει μήτε ἐλλείπει· τοῦτο δ' οὐχ ἓν, οὐδέ ταυτόν πᾶσιν. Οἷον εἰ τὰ δέκα πολλά τὰ δέ δύο ὀλίγα, τὰ ἕξ μέσα λαμβάνουσι κατὰ τό πρᾶγμα· ἴσω γάρ ὑπερέχει τε καὶ ὑπερέχεται· τοῦτο δέ μέσον ἐστὶ κατὰ τὴν ἀριθμητικὴν ἀναλογίαν. Τό δέ πρὸς ἡμᾶς οὐχ οὕτω ληπτέον· οὐ γάρ εἰ τῶ δέκα μναῖ φαγεῖν πολὺ δύο δέ ὀλίγον, ὁ ἀλείπτης ἕξ μνᾶς προστάξει· ἔστι γάρ ἴσως καί τοῦτο πολὺ τῶ ληψομένῳ ἢ ὀλίγον· Μίλωνι μέν γάρ ὀλίγον, τῶ δέ ἀρχομένῳ τῶν γυμνασίων πολὺ. Ὅμοίως ἐπὶ δρόμου καὶ πάλης. Οὕτω δὴ πᾶς ἐπιστήμων τὴν ὑπερβολὴν μέν καὶ τὴν ἑλλειψιν φεύγει, τό δέ μέσον ζητεῖ καὶ τοῦθ' αἰρεῖται, μέσον δέ οὐ τό τοῦ πρᾶγματος ἀλλὰ τό πρὸς ἡμᾶς.

Εἰ δὴ πᾶσα ἐπιστήμη οὕτω τό ἔργον εὖ ἐπιτελεῖ, πρὸς τό μέσον βλέπουσα καὶ εἰς τοῦτο ἄγουσα τὰ ἔργα (ὅθεν εἰώθασιν ἐπιλέγειν τοῖς εὖ ἔχουσιν ἔργοις ὅτι οὐτ' ἀφελεῖν ἔστιν οὔτε προσθεῖναι, ὥς τῆς μέν ὑπερβολῆς καὶ τῆς ἐλλείψεως φθειρούσης τό εὖ, τῆς δέ μεσότητος σωζούσης, οἱ δ' ἀγαθοὶ τεχνῖται, ὥς λέγομεν, πρὸς τοῦτο βλέποντες ἐργάζονται), ἢ δ' ἀρετὴ πάσης τέχνης ἀκριβεστέρα καὶ ἀμείνων ἐστὶν ὥσπερ καὶ ἡ φύσις, τοῦ μέσου ἂν εἴη στοχαστική. Λέγω δέ τὴν ἠθικὴν· αὕτη γάρ ἐστι περὶ πάθη καὶ πράξεις, ἐν δέ τούτοις ἐστὶν ὑπερβολὴ καὶ ἑλλειψις καὶ τό μέσον.

Α. Από το κείμενο που σας δίνεται να γράψετε στο τετράδιο σας τη μετάφραση του αποσπάσματος: «Οὕτω δὴ πᾶς ἐπιστήμων... ὑπερβολὴ καὶ ἑλλειψις καὶ τό μέσον».

Μονάδες 10

Β. Να απαντήσετε στα παρακάτω:

Β1. Πώς προσδιορίζεται στο κείμενο που σας δόθηκε η έννοια

ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΑ «ΟΜΟΚΕΝΤΡΟ» Α. ΦΛΩΡΟΠΟΥΛΟΥ

ΘΕΜΑΤΑ ΚΑΙ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΩΝ ΕΞΕΤΑΣΕΩΝ 2008

της μεσότητος για τα πράγματα και για τον άνθρωπο;
Να τεκμηριώσετε την απάντησή σας και με αναφορές
σε συγκεκριμένα χωρία.

Μονάδες 15

- B2.** Πώς συσχετίζονται από τον Αριστοτέλη οι έννοιες:
έπιστήμη (τέχνη)-ἀρετή-φύσις;

Μονάδες 15

- B3.** Σε ποια μέρη διέκρινε ο Αριστοτέλης την ψυχή;

Μονάδες 10

- B4.** Να γράψετε δύο ομόρριζες λέξεις της αρχαίας ή της
νέας ελληνικής γλώσσας, απλές ή σύνθετες, για
καθεμιά από τις παρακάτω λέξεις του κειμένου:
ἀναλογία, ληπτέον, αἰρεῖται, ἄγουσα, προσθῆναι.

Μονάδες 10

Αδίδακτο κείμενο

Λυσίου, Κατά Λλκιβιάδου Α 144, 46-47

Ἐγὼ μὲν οὖν ὥς ἐδυνάμην ἄριστα κατηγόρηκα,
ἐπίσταμαι δ' ὅτι οἱ μὲν ἄλλοι τῶν ἀκροωμένων θαυμάζουσιν,
ὅπως ποθ' οὕτως ἀκριβῶς ἐδυνήθην ἐξευρεῖν τὰ τούτων
ἁμαρτήματα, οὗτος δέ μου καταγελᾶ, ὅτι οὐδέ πολλοστόν
μέρος εἶρηκα τῶν τούτοις ὑπαρχόντων κακῶν. Ὑμεῖς οὖν καί
τὰ εἰρημένα καὶ τὰ παραλελειμμένα ἀναλογισάμενοι πολὺ
μᾶλλον αὐτοῦ καταψηφίσασθε, ἐνθυμηθέντες ὅτι ἔνοχος
μὲν ἐστὶ τῇ γραφῇ, μεγάλη δ' εὐτυχία τό τοιούτων πολιτῶν
ἀπαλλαγῆναι τῇ πόλει. Ἀνάγνωθι δ' αὐτοῖς τοὺς νόμους
καὶ τοὺς ὅρκους καὶ τὴν γραφήν.

οὐδέ πολλοστόν: οὔτε το ελάχιστο

- Γ.** Να γράψετε στο τετράδιό σας τη μετάφραση του
κειμένου.

Μονάδες 20

- Γ1.α.** Να γράψετε τους ζητούμενους τύπους για καθεμιά
από τις παρακάτω λέξεις του κειμένου:

- καταγελαῖ : το τρίτο πληθυντικό πρόσωπο ευκτικής του ίδιου χρόνου στην ίδια φωνή.
εἶρηκα : το δεύτερο πληθυντικό πρόσωπο οριστικής αορίστου β' στην ίδια φωνή.
ἐξευρεῖν : το απαρέμφατο ενεστώτα στην ίδια φωνή.
καταψηφίσασθε : το τρίτο πληθυντικό πρόσωπο οριστικής μέλλοντα στην ίδια φωνή.
παραλελειμμένα : το τρίτο ενικό πρόσωπο οριστικής του ίδιου χρόνου στην ίδια φωνή.

Μονάδες 5

Γ1.β. Να γράψετε τους ζητούμενους τύπους για καθεμιά από τις παρακάτω λέξεις του κειμένου:

- τούτων : τη δοτική πληθυντικού του θηλυκού γένους.
ἀμαρτήματα : τη δοτική πληθυντικού.
μᾶλλον : τον θετικό βαθμό.
μεγάλη : την αιτιατική πληθυντικού του υπερθετικού βαθμού στο ίδιο γένος.
πόλει : την κλητική ενικού.

Μονάδες 5

Γ2.α. Να γίνει πλήρης συντακτική αναγνώριση των παρακάτω λέξεων:

τῶν ἀκροωμένων, ἐξευρεῖν, τούτων, αὐτοῦ, ἐνθυμηθέντες, τοιούτων.

Μονάδες 6

Γ2.β. ἐδυνήθην, εἶρηκα: Να γράψετε τις προτάσεις στις οποίες ανήκουν τα παραπάνω ρήματα και να τις αναγνωρίσετε πλήρως συντακτικά (εἶδος, εισαγωγή, εκφορά, λειτουργία).

Μονάδες 4

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

A. Έτσι λοιπόν κάθε ειδικός αποφεύγει την υπερβολή και την έλλειψη και ψάχνει να βρει το μέσον και αυτό προτιμά (τελικά), - φυσικά – όχι το μέσον το σε σχέση με το πράγμα, αλλά το σε σχέση προς εμάς. Αν λοιπόν η κάθε τέχνη εκπληρώνει σωστά το έργο της με αυτόν τον τρόπο, έχοντας στραμμένο το βλέμμα της προς το μέσον και κατευθύνοντας προς αυτό (όλα) τα έργα της (γί' αυτό και συνηθίζουν να λένε στο τέλος για όλα τα πετυχημένα έργα ότι τίποτε δεν είναι δυνατό ούτε να προσθέσουν σ' αυτά ούτε να αφαιρέσουν, γιατί η υπερβολή και η έλλειψη φθείρουν το σωστό, ενώ η μεσότητα το διασώζει. Και οι καλοί τεχνίτες, όπως λέμε, εργάζονται έχοντας το βλέμμα τους στραμμένο προς αυτό), και αν η αρετή είναι, όπως και η φύση, ακριβέστερη και ανώτερη από κάθε τέχνη, τότε (λέω πως η αρετή) θα έχει ως στόχο της το μέσον. Φυσικά, μιλώ για την ηθική αρετή, γιατί αυτή είναι που αναφέρεται στα πάθη και στις πράξεις, και σ' αυτά υπάρχει υπερβολή, έλλειψη και το μέσον.

B.1. Ο Αριστοτέλης επιχειρώντας να προσδιορίσει την ιδιαίτερη φύση της αρετής για να καταστήσει σαφές πώς ο άνθρωπος θα γίνει μέτοχος σ' αυτή, προσπαθεί πρώτα να κάνει κατανοητή την έννοια της μεσότητας. Συγκεκριμένα υποστηρίζει πως αν διαιρέσουμε στα δύο ένα συνεχές και διαιρετό ον είναι δυνατόν να λάβουμε αφενός ένα μεγαλύτερο («πλειον») και ένα μικρότερο («έλαττον») κομμάτι και αφετέρου δύο ίσα («τό ἴσον»). Η διαίρεση αυτή μπορεί να γίνει με κριτήρια αντικειμενικά («κατ' αυτό τό πρᾶγμα») και με κριτήρια υποκειμενικά («πρός ἡμᾶς»). Στη συνέχεια ορίζει ως μέσο «σε σχέση με το ίδιο πράγμα» - αντικειμενικά κριτήρια- αυτό που απέχει εξίσου από τα δύο άκρα, το οποίο είναι ένα και κοινό για όλους («ὅπερ ἐστίν ἓν καί τό αὐτό πᾶσιν»). Αυτό είναι το μέσο κατά την αριθμητική αναλογία. Το μέσο, όμως, «σε σχέση με εμάς» -υποκειμενικά κριτήρια- είναι εκείνο που δεν είναι ούτε υπερβολικό («πλεονάζει») ούτε ελλιπές («ἐλλείπει»). Αυτό το μέσο δεν είναι ένα ούτε ίδιο για όλους («τοῦτο δ' οὐχ ἓν οὐδέ ταυτόν πᾶσιν»). Για να καταστήσει κατανοητή τη

ΘΕΜΑΤΑ ΚΑΙ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΩΝ ΕΞΕΤΑΣΕΩΝ 2008

μεσότητα με υποκειμενικά κριτήρια φέρνει το παράδειγμα της διατροφής των αθλητών. Έτσι ο Αριστοτέλης, θεωρεί ότι κάθε ηθική αρετή είναι μεσότητα με υποκειμενικά κριτήρια, βρίσκεται ανάμεσα σε δύο άκρα, την υπερβολή και την έλλειψη, τα οποία έχουν αρνητικό χαρακτήρα καθώς είναι απομακρυσμένα από την ορθή συμπεριφορά και θεωρεί υπεύθυνο για να την προσδιορίσει τον ειδικό («ἐπιστήμων»).

B.2. Με την προϋπόθεση ότι κάθε «ἐπιστήμη» (τέχνη) επιδιώκει το μέσο, ο Αριστοτέλης καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η αρετή στοχεύει στη μεσότητα με έναν συλλογισμό όπου συγκρίνεται η αρετή με τη φύση και την τέχνη. Σύμφωνα με το φιλόσοφο, λοιπόν, και οι τρεις έχουν τη δυνατότητα δημιουργίας κάποιας μορφής: η τέχνη μορφοποιεί το υλικό της, η φύση δημιουργεί επίσης μορφές, η αρετή δίνει μορφή στην προσωπικότητα του ανθρώπου. Ο Αριστοτέλης συγκρίνει τις τρεις έννοιες μεταξύ τους: η αρετή είναι ανώτερη από την τέχνη, γιατί μορφοποιεί στην ουσία του τον άνθρωπο· η φύση είναι ανώτερη από την τέχνη, γιατί κάθε φυσική ύπαρξη τείνει προς την τελειότερη μορφή της, προς την ολοκλήρωσή της, ενώ κάθε έργο βάνανυσης ή καλής τέχνης μένει αμετάβλητο και δεν τείνει πουθενά. Σε άλλο του έργο διαβάζουμε: «μᾶλλον δ' ἐστὶ τό οὖ ἔνεκα καὶ τό καλόν ἐν τοῖς τῆς φύσεως ἔργοις ἢ ἐν τοῖς τῆς τέχνης». Γι' αυτό τον λόγο «ἡ τέχνη μιμνῆται τὴν φύσιν».

B.3. Σελίδα σχολικού βιβλίου:152-153.

«Πριν απ' όλα όμως ... σε ηθικές και διανοητικές».

B.4. διαλογισμός, λεξικό

λήψις, περίληψη

αιρετός, υπεξαίρεση

αγωγή, άξονας

θέση, υποθήκη

ΑΓΝΩΣΤΟ:

Γ. Εγώ λοιπόν όπως μπορούσα με τον καλύτερο τρόπο έχω διατυπώσει κατηγορίες, όμως γνωρίζω καλά ότι αφενός οι υπόλοιποι από τους ακροατές απορούν, πώς κάποτε με τόση ακρίβεια μπόρεσα να αποκαλύψω τα σφάλματά τους, αφετέρου

ΘΕΜΑΤΑ ΚΑΙ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΩΝ ΕΞΕΤΑΣΕΩΝ 2008

αυτός με χλευάζει, επειδή ούτε το ελάχιστο μέρος έχω αναφέρει από τις συμφορές που αυτοί προκάλεσαν. Εσείς λοιπόν αφού αναλογιστήκατε πολύ περισσότερο και αυτά που έχουν ειπωθεί και αυτά που έχουν παραλειφθεί να τον καταδικάσετε με την ψήφο σας, επειδή σκεφτήκατε ότι (αυτός) αποδείχτηκε ένοχος ύστερα από έγγραφη καταγγελία για δημόσιο αδίκημα και (ότι θα είναι) μεγάλη επιτυχία η απαλλαγή της πόλης από τέτοιους πολίτες. Διάβασε λοιπόν σε αυτούς (ενν. το ακροατήριο) τους νόμους και τους όρκους και την καταγγελία.

Γ.1.α. **καταγελαῖ**: καταγελῶεν

εἶρηκα: εἶπετε

ἐξευρεῖν: ἐξευρίσκειν

καταψηφίσασθε: καταψηφιοῦνται

παραλελειμμένα: παραλέλειπται

Γ.1. β. **τούτων**: ταύταις

ἁμαρτήματα: τοῖς ἁμαρτήμασι(ν)

μᾶλλον: μάλα

μεγάλη: τάςμεγίστας

πόλει: (ῶ) πόλι

Γ.2.α. **τῶν ἀκροωμένων**: γενική διααιρετική από το «οἱ ἄλλοι».

ἐξευρεῖν: αντικείμενο του ρήματος «ἐδυνήθην», τελικό απαρέμφατο.

τούτων: γενική υποκειμενική από «τά ἁμαρτήματα»

αὐτοῦ: αντικείμενο του ρήματος «καταψηφίσασθε».

ἐνθυμηθέντες: επιρρηματική αιτιολογική μετοχή, συνημμένη στο υποκείμενο του ρήματος.

τοιούτων: επιθετικός προσδιορισμός στο «πολιτῶν».

Γ.2.β. - **ὅπως...ἁμαρτήματα**: Δευτερεύουσα ονοματική πλάγια ερωτηματική πρόταση, μερικής άγνοιας. Εισάγεται με το αναφορικό επίρρημα ὅπως. Εκφέρεται με οριστική (ἐδυνήθην) που δηλώνει κάτι το πραγματικό. Συντακτικά χρησιμεύει ως αντικείμενο στο ρ. θαυμάζουσι(ν).

- **ὅτι οὐδέ ... ὑπαρχόντων κακῶν**: Δευτερεύουσα επιρρηματική αιτιολογική πρόταση. Εισάγεται με τον αιτιολογικό σύνδεσμο ὅτι που δηλώνει αντικειμενική αιτιολογία. Εκφέρεται με οριστική (εἶρηκα) που δηλώνει κάτι το πραγματικό. Συντακτικά χρησιμεύει ως επιρρηματικός προσδιορισμός της αιτίας.

ΘΕΜΑΤΑ ΚΑΙ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΩΝ ΕΞΕΤΑΣΕΩΝ 2008

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: ΚΑΚΟΛΥΡΗ Κ. - ΣΙΤΑΡΑ Φ. – ΧΟΝΔΡΟΥ Λ.